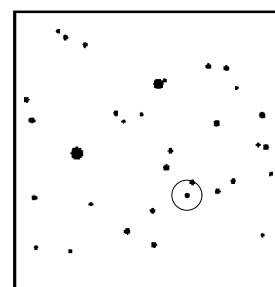

Olaf Hassel

1898 - 1972

**Den døvfødte
norske bondegutten
med verdensry
blant astronomer**

Heftet er laget av Rune Anda, i forbindelse med den 3. Internasjonale Døvehistoriekonferanse i Trondheim, 10.-14. september 1997.

Det meste av innholdet er basert på Olaf Hassels egne beretninger.

"Atter en gang har Olaf Hassel skrevet sitt navn med ildskrift på himmelen! Atter en gang har Olaf Hassels navn fløyet på eterens vinger verden over. Det er bare pussig at han selv ikke kan høre det. Olaf Hassel er en av våre, han er døv".

Redaktør Finn Johansen, Tegn og Tale (Døves Tidsskrift) nr. 8/1960

Født døv

Olaf Hassel ble født på bondegården Store Hassel i Øvre Sandsvær, nær Kongsberg, 12. mai 1898.

Bondegården Store Hassel, før 1930.

Døveskole

I årene 1907-1915 gikk han på døveskolen i Oslo, den gang het den Kristiania offentlige skole for døve. På skolen lærte Olaf Hassel også snekkeri og skomakeri.

Første verdenskrig

1. august 1914 brøt første verdenskrig ut. Usikkerheten hjemme i Norge førte til at døveskolens sommerferie ble forlenget til midten av september. Men i denne lange ferien, hadde Olaf Hassel fått en ny interesse. Før ferien hadde han kjøpt en liten bok for gutter av en eldre skolekamerat. Den inneholdt blant annet et kart over stjernehimmelen.

I de mørke høstkveldene begynte Olaf Hassel å orientere seg på stjernehimmelen ved hjelp av kartet i boken. Det var begynnelsen til hans livslange interesse for astronomi.

Hjemme på gården

Da Olaf Hassel skulle utskrives fra døveskolen i 1915, ville skolens styrer at han skulle gå på tegneskole eller få plass i Norges Geografiske Oppmåling for å utdanne seg til karttegner. Men hans far bestemte at han skulle være hjemme på gården for ettertiden.

Olaf Hassel benyttet tiden hjemme på gården til å forberede seg på en framtid. Først gikk han inn for å utvide sine kunnskaper ved å lese skolebøker til sine hørende brødre. Han fortsatte å se på stjernene, og lånte først sin fars gamle dobbeltkikkert, og senere sin fetters langkikkert. Det var først høsten 1926 at Olaf Hassel endelig kunne kjøpe en stor, kostbar stativkikkert, etter å ha spart opp penger. Det var en stor begivenhet for ham.

Olaf Hassel på gården før 1930.

Nye stjerner og kometer

10. juni 1918 fikk Olaf Hassel en skuffelse, da han så i avisen at en svensk student hadde oppdaget en ny og usedvanlig stor stjerne 6. juni. - Jeg kunne selv ha oppdaget denne stjernen hvis jeg ikke den

kvelden hadde nøydt meg med å se opp på de fåtalige synlige store stjernene i den lyse sommernatten før jeg gikk til sengs, skrev Olaf Hassel til Tegn og Tale (Døves Tidsskrift). - Med mismot så jeg nå den nye stjernen flere sommernetter før den etter hvert ble lyssvakere og ut på høsten forsvant.

I 1919 oppdaget Olaf Hassel i kikkerten en ukjent komet uten hale og varslet til en astronom i Oslo. Denne astronomen gratulerte ham, men han fortalte at kometen først var blitt sett av en amerikaner ved navn Metcalf.

24. august 1920 kl. 22 ble Olaf Hassel overrasket ved synet av en ukjent, stor stjerne i stjernebildet Svanen, men han skjønnte at noen i utlandet måtte ha oppdaget den et par dager i forveien. Han hadde overskyet vær da en engelsk meteor-observatør hadde oppdaget den som en lyssvak stjerne 21. august, før den ble større.

26. april 1921 fant Olaf Hassel igjen en ukjent, lyssvak komet på nordhimmelen, men en astronom ved navn Reid i Sør-Afrika hadde oppdaget den 3-4 uker før den ble synlig i Norge da den dukket opp over nord-horisonen. Astronom Einbu skrev i sin månedlige avisartikkel at Olaf Hassel oppdaget kometen med et instrument som han selv hadde konstruert av brilleglass.

Matematikk og nordlys

En astronom i Oslo sa at Olaf Hassel måtte lære seg matematikk. Det hadde vært svært nyttig blant annet å kunne astronomiske beregninger, som Olaf Hassel syntes var vanskelig. Av mangel på fortsettelsesskole for døve i Norge, meldte han seg på et kurs ved Norsk Korrespondanseskole, og han lærte matematikk uten særlige vanskeligheter i løpet av et halvt års tid.

I en almanakk for året 1919 skrev professor Carl Størmer om nordlys, og han ba om meldinger fra folk i Sør-Norge som hadde iaktatt merkelig nordlys. Olaf Hassel sendte noen skisser av nordlysformer blant stjerner til professoren, som karakteriserte hans observasjoner som nøyaktige og verdifulle. Hassel fortsatte å sende meldinger om nordlysobservasjoner til Størmer, og han fikk ofte takkebrev fra Størmer, hvor Hassels bidrag ble betegnet som ytterst verdifulle. Til slutt ble Hassel tilbudt honorar for å fortsette, og det gledet ham.

Nordlys-fotografier

Som nordlys-observatør tok Olaf Hassel flere tusen bilder gjennom årene. En natt i januar 1940 var

Nordlys-fotograf Olaf Hassel, på takplattform til Meteorologisk Institutt, april 1960.

det 33 kuldegrader da han var ute og fotograferte nordlys. En januarnatt fra kl. 17 til neste dags morgen kl. 7 tok han 395 bilder av et veldig nordlys i rød og grønn farge med to spesielle apparater for nordlysfotografering på stativer. 6 fotografier kunne tas på samme plate på under et halvt minutt, eller opptil 1-2 minutter. Etter hver eksponering måtte han forskyve objektivet rundt langs kantene av den 6x12 cm fotografiske glassplaten i kassetten. Selv fremkalte han de mange glassplatene med 6 bilder fra hver av dem. Det krevde mye etterarbeid før han til slutt sendte det hele til professor Størmer.

Dybde målinger

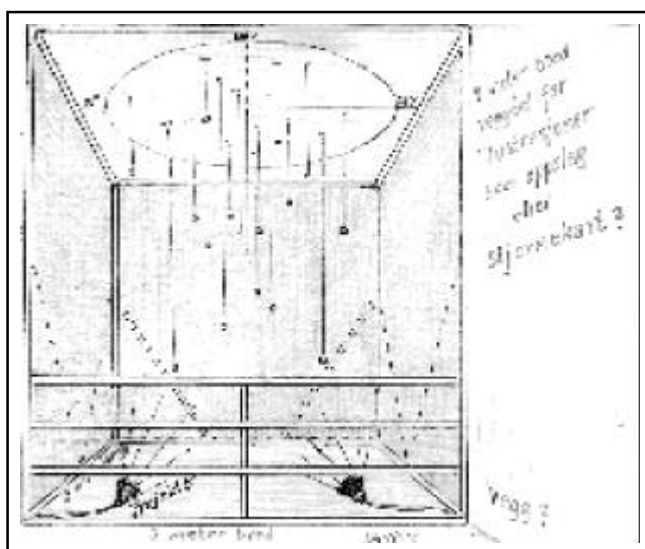
Olaf Hassel hadde lest i en bok om Fridtjof Nansens dristige plan for den fastfrosne «Fram»s drift med isen over Nordpolen. Dette inspirerte Hassel til å legge en eller annen plan. I en bygdebok leste han om innsjøers ukjente bunnformasjoner og dybdeforhold. Han fikk lånt et loddeapparat av professor Kaare Strøm, og med dette loddet han dybden på over 900 steder i Fiskumvannet og Eikern (øst for Kongsberg) i 1932-33. Bygdefolk sa at Eikern var «bunnløs», og Hassels far hadde anslått dybden til 300 meter. Olaf Hassel fant imidlertid ikke større dyp enn 154 meter. Han tegnet dybdekurver med dybdetall på kart som senere ble offentliggjort i en Drammens-avis og i Norsk Geografisk Tidsskrift. Han har også utmålt og beregnet innsjøenes flateinnhold og antall millioner liter vann i dem. Hassels foretagender interesserte professor Strøm, som sørget for bidrag fra Nansenfondet til nøyaktige temperaturmålinger på alle dybder i de to innsjøene gjennom halvannet år i 1934-35.

Like før og etter verdenskrigen 1939-45 loddet Hassel dybdeforholdene i noen av Telemarks inn-

sjøer: Norsjø, Heddalsvannet og den lange Tinn-
sjø, sammen med enkelte motorbåteiere på oppdrag
av professor Strøm. - Særlig strevsomt var det å
drive loddingen på tvers av Tinnsjø, fra Tinnoset
til Atrå, fortalte Hassel, - Det største dypet jeg målte,
var på 404 meter! Det tok 7 minutter å sveive det
tunge blyloddet opp fra bunnen.

Utstilling i København

Høsten 1934 var det i København utstilling av nor-
diske døves arbeider. Ved siden av den norske av-
delingen stilte Olaf Hassel opp en modell av store
stjerners beliggenhet i himmelrommet i forhold til
solen og jorden. I et 3x3x3 meter kabinett med
svarte vegger og tak, hengte han opp hvite kuler
med svart snelletråd i forskjellige lengder, med stjer-
nenes navn og avstand fra solen i antall lysår. En
dansk astronom som besøkte hans utstilling, anbe-
falte en avis å fotografere stjernemodellen og skrive
om den. Kong Christian X besøkte utstillingen og
håndhilste på Olaf Hassel.

Olaf Hassels tegning, forberedelse til en utstilling.

1939: Komet-opdagelse!

Under en av Olaf Hassels vanlige observasjoner av
de nesten usynlige lysforanderlige stjernene, strei-
fet hans blikk over himmelen gjennom en prisme-
kikkert. Det var 16. april 1939. Plutselig observerte
han en lang komethale i et av skygløttene. Han tok
sin store kikkert. Kometens nedadvendte hode tok
seg vakkert ut. Med det blotte øyet var det ikke lett
å se den, da aprilnatten var lys.

Olaf Hassel varslet straks astronomer i Oslo ved
hjelp av en telefondame, men det var overskyet vær i
Oslo, slik at hans syn ikke kunne bli kontrollert der, og
astronomene trodde ikke på hans melding! Neste dag
fikk han da telefondamen til å ringe opp astronomen
Sigurd Einbu på Dombås. Han telefonerte straks til
observatoriet i København, og der fikk han til svar
at det ikke var mottatt noen melding om en ny-
oppdaget komet fra andre astronomer.

Samme dags kveld fant Sigurd Einbu endelig kome-
ten i et sjenerende nordlys, og han telefonerte til Oslo
og bekreftet Hassels oppdagelse. Oslo-astronom
kunne fremdeles ikke finne kometen på grunn av over-
skyet vær, og først to dager etter telegraferes det fra
Oslo til alle verdens observatorier om oppdagelsen.
Tredje dag fikk Olaf Hassel postmelding fra Køben-
havn-observatoriet om at den nye kometen skulle bære
navnet «Komet Hassel 1939 d».

Naturligvis vakte det stor oppsikt at en døv nord-
mann hadde oppdaget en ny komet. En Oslo-astro-
nom hadde fotografert kometen, og det fikk plass på
første side i Aftenposten, og avisen brakte dessuten en
artikkel om Hassel.

København-observatoriet mottok snart et forsinket
telegram fra en russisk professor om at to russere, på
hvert sitt sted, hadde oppdaget samme komet 15. april
og at han hadde mottatt melding fra dem samme dag -
én dag før Olaf Hassels observasjon. Resultatet ble at
kometen fikk et forlenget navn: «Jurlow-Achmarow-
Hassels komet».

Achmarow døvelærer

Olaf Hassel fikk gratulasjoner, bilder og avisutklipp om sin kometoppdagelse, fra hele verden. Også fra døve som hadde lest om oppdagelsen og at Hassel var døv. Olaf Hassel sendte et brev med fotografier og gratulasjoner til den russiske professoren, med anmodning om å bringe det videre til de to russerne som hadde vært med på oppdagelsen. Hassel fikk fotografi og brev på russisk fra Jurlow. Fra den russiske professoren fikk han også foto av Achmarow, sammen med et brev fra profesoren på tysk. Professoren fortalte at Achmarow var døvelærer og av sigøynerslekt. Bildet viste at han, til tross for at han bare var 26 år, var helt skallet - ikke et hår på hodet.

En Oslo-astronom innbød Olaf Hassel til Norsk Astronomisk Selskaps møte på Blindern universitet 11. mai 1939, og sendte ham penger til reise og hotellopphold. På møtet ble det gikk uttrykk for at selskapets medlemmer gledet seg over Hassels innsats.

Hassel gifter seg

Søndag 20. juni 1937 var det døvegudstjeneste i Stavern kirke ved Larvik. Der var Hassel sammen med andre døve fra Drammen og Skien. I kirken stiftet han bekjentskap med en for ham tidligere ukjent dame fra Skien, som satt ved hans side i kirken. Hun ble senere hans kone. Olaf Hassel la med stor interesse merke til taket i Stavern kirke, hvor mange forgylte stjerner var fastnaglet, ordnet i stjernebilder. Etter krigens slutt ble han ekteviet til denne damen, Marie Iversen, i den samme kirken med de forgylte stjernene i taket.

3. mars 1941 fikk Hassel - uventet - et telegram om at han var midlertidig ansatt som assistent i Meteorologisk Instituttets klima-avdeling. Dette skyldtes antakelig at det var blitt mangel på folk der som en følge av krigen, mente Hassel. Denne jobben førte til at Hassel flyttet til Oslo.

Arbeidsoppgaver

Ved Meteorologisk Institutt - hvor Olaf Hassel senere ble meteorolog-fullmektig - har han stort sett hatt meget kompliserte arbeidsoppgaver. Gjennom ca. 30 år har han brukt en del av tiden til å bearbeide materiell om klimavariasjoner over hele jor-

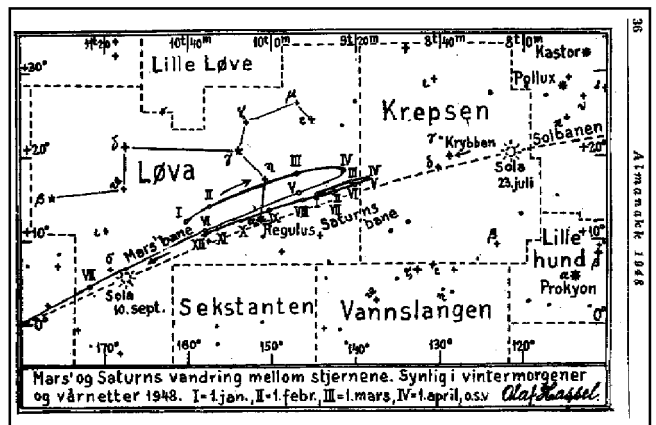

Marie Iversen.

den, etter oppdrag fra direktøren og avdelingssjefen.

Etter den norske antarktiske ekspedisjonen 1956-57 ville ekspedisjonens leder, Sigurd Helle, som hadde tatt opp en rekke filmer av nordlys, ha Hassel til ca. en måneds tjeneste med å klassifisere nordlystypene i filmene. Direktøren og avdelingssjefen sa imidlertid at de ikke kunne unnvære Hassel, og resultatet ble at filmene ble sendt til klassifisering i Stockholm.

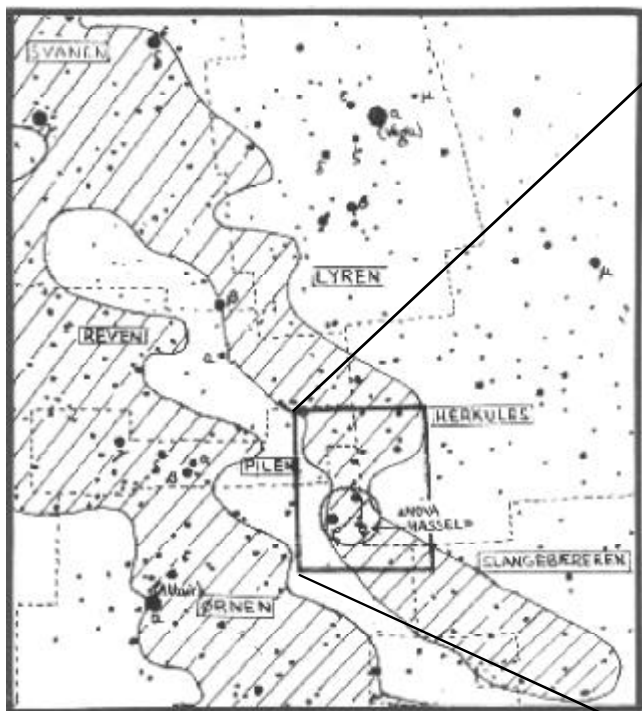
Ofte har Olaf Hassel fått forespørsler om værforhold på bestemte steder og bestemte tider, om det var mørkt eller månelyst osv., for eksempel i forbindelse med trafikkulykker, da dette har hatt betydning ved domsavsigelse i rettsaker o.a. Våren 1967 kom for eksempel en advokat til Blindern Universitet, hvor han ble henvist til Olaf Hassel. Han skulle vite solens retning og dens høyde på en navngitt vei i Bærum 14. mars kl. 7.20. - Jeg var naturligvis noe nærvøs ved tanken på mitt medansvar ved domsavgjørelsen, mens jeg regnet og oppga det ønskete, som advokaten så tok med seg i rettsalen, skrev Olaf Hassel i Tegn og Tale (Døves Tidsskrift). - En annen advokat skulle ha greie på om tidevannsstrømmen gikk utover eller innover i Oslofjorden en bestemt natt. Etter å ha fått oppgitt klokkeslettet, kunne han svare at det antakelig var helt stille like før strømmen begynte å gå utover. Olaf Hassel har i over 20 år regnet ut klokkeslett for høy- og lavvann ved Drøbak og Oslo daglig for en Oslo-avis.

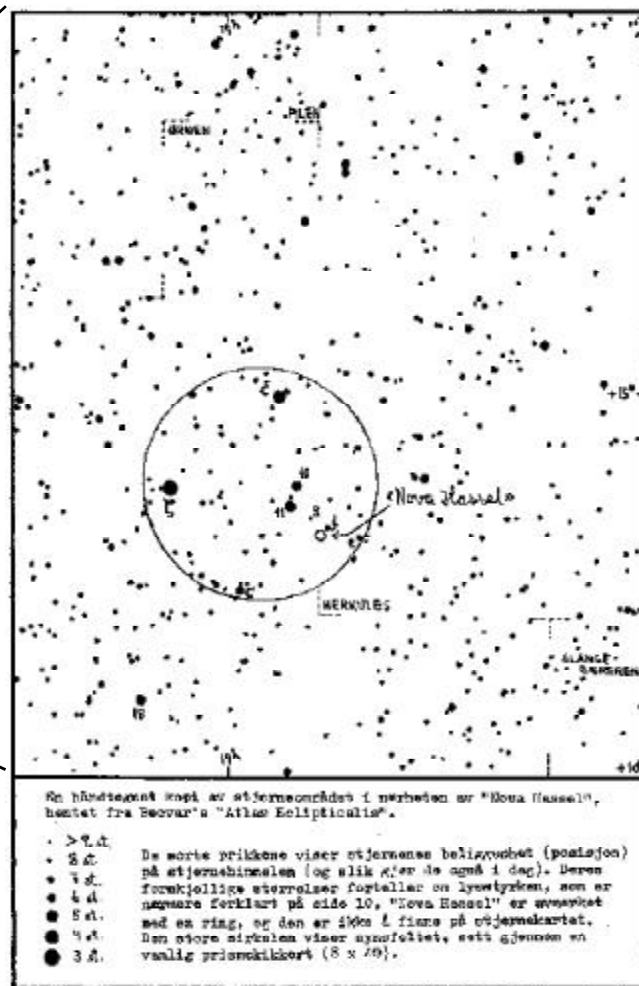
Olaf Hassel tegnet planetbaner til almanakkene utgitt av Universitetet, første gang i 1947.

Planetkart

Hvert år siden 1947 (til sin død) har Hassel tegnet planetbaner i 3, 4 eller 5 stjernekart med latinske stjernebillednavn oversatt til norsk til de nye almanakkene som er utgitt av Universitetet.

Området på den lyse del av stjernehimmelen, hvor Olaf Hassel oppdaget sin nova.

1960: Nova-opdagelse!

61 år gammel opplevde Olaf Hassel enda en ny, stor dag. Vi gjengir med hans egne ord hvordan han opplevde sin andre store oppdagelse på stjernehimmelen:

«7. mars 1960 våknet min kone før meg. Da hun fra sengen så ut av vinduet og merket at det var klar stjernehimmel, vekket hun meg kl. 05.20, ti minutter tidligere enn vanlig. Stjernene ville snart forsvinne i morgengryet. Etter en kort overveielse, sprang jeg opp av sengen, og jeg skyndte meg opp til takvinduet på loftet. Der rettet jeg prismekikkerten mot den noe lyse syd-øst-himmelen - og da med ett stirret jeg stivt mot ett punkt, uten å legge merke til himmelens andre stjerner. Jeg fikk en fantastisk fulltreffer! Det var en fremmed lyssvak stjerne som jeg aldri hadde sett før. Med det blotte øyet kunne stjernen ikke ses i daggryet, men den sto ikke i mine stjernekart. Var det en helt ny stjerne?

Etter frokosten skyndte jeg meg til den samme Oslo-astronomen som jeg hadde kontaktet i forbindelse med komet-opdagelsen - og denne gangen trodde han meg straks. Han telegraferte omgående til København. Det var en ny stjerne eller nova.»

Et år senere ble Olaf Hassel og hans kone invitert til den amerikanske ambassaden, hvor Olaf Hassel mottok en ny belønning - en plakett - i overvær av

professor i astronomi Svein Rosseland, Meteorologisk Instituttets direktør Fjørtoft, og mange andre. Begivenheten ble også filmet og vist i fjernsynet dagen etter.

Astronomiforfatter Johnny Skorve skrev blant annet: - *Hassel har igjen vist at til tross for den store tekniske utviklingen innen astronomien, ikke minst når det gjelder fotografisk overvåking av stjernehimmelen, at den iherdige observatøren bakom okulalet ikke lar seg så lett slå ut av det moderne og fine.*

En lysende stjerne har sloknet

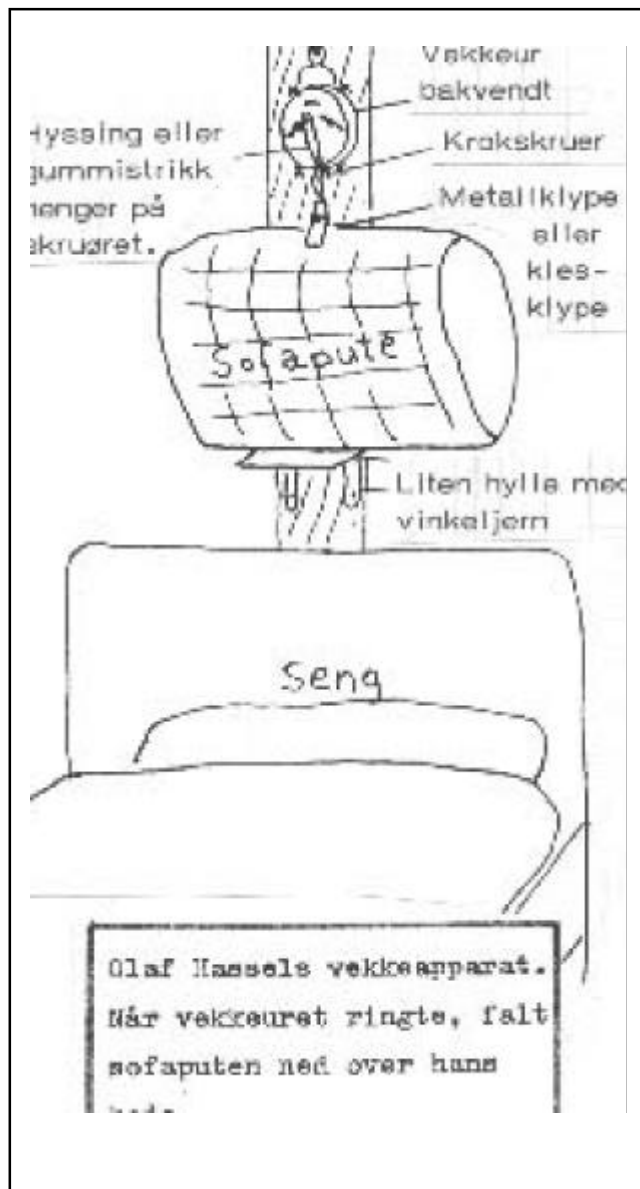
Olaf Hassel døde 15. august 1972, 74 år gammel. Da hadde vi rukket å utveksle mer enn 50 brev hver. Vi hadde planlagt å reise sammen til Mauritania i Vest-Afrika 1973 for å overvære «århundrets solformørkelse». Men helsen hans ble betydelig svekket.

Olaf Hassel har vært i full aktivitet så å si hele tiden, helt til han ble innlagt på sykehus, sommeren 1972. Jeg var hjemme hos ham i Stallerudveien i Oslo 1971. Hjemmet hans øverst i en blokkleilighet bar preg av arbeid og hobbyer. Rundt globusen sin hadde han, ved hjelp av ståltråder, laget noen satellitt-baner.

Selv på alminnelige turer var det observasjoner og eksperimenter som opptok mannen. Broren Alfred Hassel skrev blant annet til meg: - Olaf var flere ganger på Gaustatoppen (1882 m) og på Jonsknuten (902 m) ved Kongsberg. Derfra speil-signaliserte han en gang i sollys til en annen bror på Holmenkollåsen ved Oslo! Luftlinjen er vel ca. 80 km.

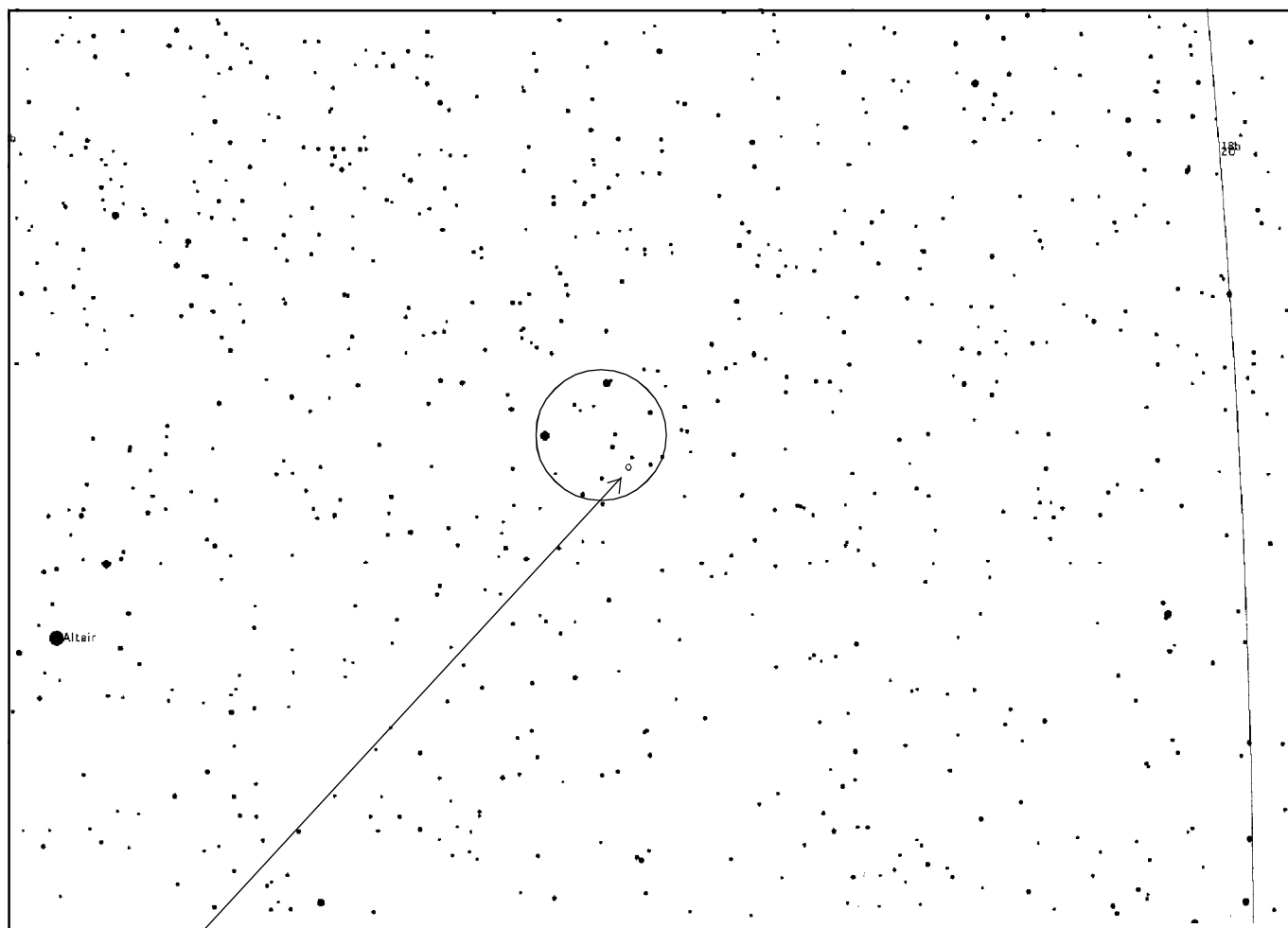
Oppfinnsom har han også vært. Av mangel på tekniske hjelpemidler, laget han sin egen vekke-metode, slik illustrasjonen til høyre viser. Når klokken ringte, kunne en myk sofapute falle ned på hodet hans...

Det har vært skrevet mye om Olaf Hassel i utallige aviser og tidsskrifter. Vi kan også finne artikler som Olaf Hassel selv har skrevet, i ulike blader og avi-

ser. Mye var av vitenskapelig art. Han har også kommet med mange meningsytringer om saker og ting som opptok ham i nærmiljøet, og i døveverdenen (leserinnelegg i Døves Tidsskrift, som da het «Tegn og Tale»).

I 1969 ble han utnevnt som æresmedlem i Norsk Astronomisk Selskap.

Nova Hassel

Posisjon: RA: 18h 55m 03s - DEC: +13°10.1'

En fantastisk oppdagelse!

Ca. kl. 05.30 den **7. mars 1960** så Olaf Hassel en stjerne der pilen viser, som han mente han ikke hadde sett før. **Da måtte den være ny!**

Han varslet astronomene om denne stjernen, og dermed ble han verdensberømt for sin oppdagelse.

Stjernene ovenfor viser kun 1,48% av hele stjernehimmelen. Sirkelen viser et område sett fra en vanlig prismekikkert (8x40).